

Sjangerpedagogikk og andrespråkselever

Webinar 10. mai 2021

Hanne Haugli

Støttende skriveundervisning i språklig heterogene klasser. En studie av sjangerpedagogisk undervisning på barnetrinnet (Haugli, 2020)

1. Bakgrunn og prosjekt
2. Teoretisk grunnlag
3. Eksempler og funn
4. Språklig oppmerksom undervisning

Nøkkelen til å lykkes på skolen er å mestre de akademiske måtene å bruke språk på. Noen barn har med seg prototyper på akademisk språk hjemmefra, andre ikke. Skolen må gjøre alle barn i stand til å bruke akademiske språkregistre.

Paul Gee (2015)

FELLES SAMTALER OM TEKSTER

Elever i norske klasserom har svært ulike forutsetninger for å mestre skolens tekster.

Noen elever 'glir rett inn' i skolens måter å bruke tekster på, andre opplever skolens tekstkulturer som fremmede gjennom hele skoleløpet.

For å lykkes på skolen må alle elever få mulighet til å delta i faglige samtaler og få innsikt i ulike tekstkulturer knyttet til ulike fag.

ØKT MANGFOLD I
SKOLEN KREVER
NYE ARBEIDSMÅTER
OG NY KUNNSKAP

Andrespråkinnlærere har behov for å være verbalt aktive, å forstå og bruke nye ord og uttrykk selv.

De trenger språklig fokus og støtte ved lesing og skriving av tekster i alle fag.

Elevaktiv, muntlig og støttende undervisning med både faglige og språklige mål er derfor viktig i språklig heterogene klasser.

**SJANGERPEDAGOGIKK
KAN BIDRA TIL Å
REDUSERE FORSKJELLER
I SKOLEN**

Eksplisitt undervisning som framhever kjennetegn ved ulike teksttyper

Grundig arbeid med ett emne og én teksttype, gjerne over tid

Tekstmønstre som forbilde for egen skriving

Felles samtaler om tekster med modellering og bruk av metaspråk

Sterk lærerstyring og stor elevaktivitet

Sirkelen for undervisning og læring – en didaktisk modell for sjangerpedagogikk

UTVIKLINGSARBEID I SJANGERPEDAGOGIKK

Jeg har studert deler av et utviklingsarbeid i sjangerpedagogikk på noen barneskoler i en norsk kommune.

Det innebar kursing av lærere og ledelse, utprøving av undervisning, erfaringsdeling på tvers av trinn og skoler og langsiktig implementering.

Jeg observerte undervisning, samlet tekster og fotograferte, intervjuet lærere, samtalte med skoleledelsen og observerte kurs i sjangerpedagogikk.

JEG VILLE UNDERSØKE

Hva kjennetegner skriveundervisningen i tre språklig heterogene klasser på barnetrinnet?

Hvordan legger læreren til rette for arbeid med ord- og begrepsforståelse?

Hvordan legger læreren til rette for utvikling av kunnskap om tekster?

Hvilke refleksjoner har læreren om tilrettelegging for andrespråkselever?

Overskrift

forteller oss om teksten.

Innledning

forteller hva teksten handler om.

Avsnitt

forteller om en ting eller en hendelse. Det kan være flere avsnitt i en tekst.

Avslutning

forteller at teksten er ferdig.

EVALUERENDE ORD

-ord som beskriver følelser

kjedelig

dårlig

god

bra

dumt

fint

bra

TENKEORD

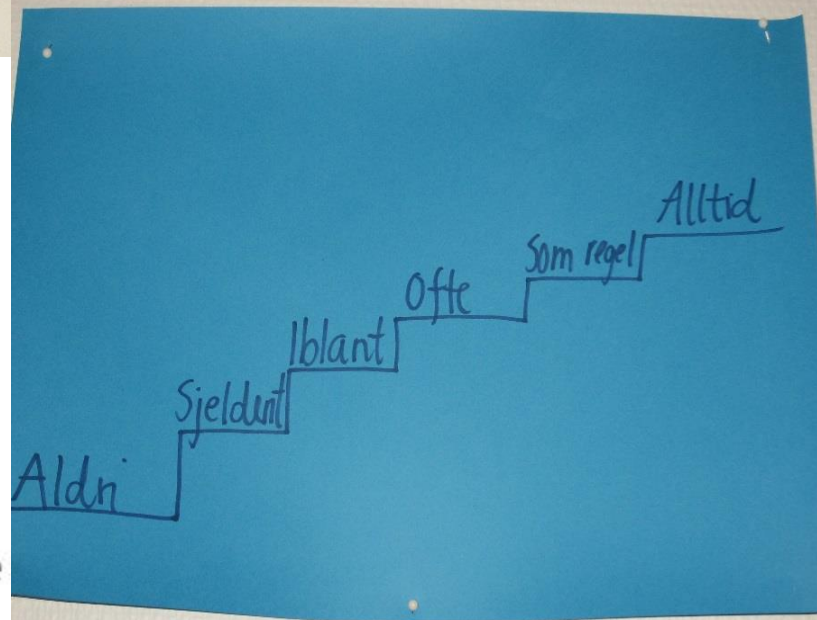
-ord som forteller hva vi tenker

mener

synes

tenker

håper

Lete- liste i modellteksten!

Skriv hva og hvor i teksten du finner disse språklige

SJANGERPEDAGOGIKK BYGGER PÅ

Et sosiokulturelt syn på læring

Et funksjonelt syn på språk

En pedagogisk modell for undervisning

DIALOGISK UNDERVISNING

- Læring skjer gjennom dialog og samhandling
- Sosialisering inn i faglige fellesskap er en nøkkel til læring
- Læreren har en avgjørende rolle
 - som tilrettelegger i utforming av samtalen
 - for kvaliteten på dialogen mellom lærer og elever
 - for å gi tilstrekkelig støtte slik at alle elever kan delta i samtalen

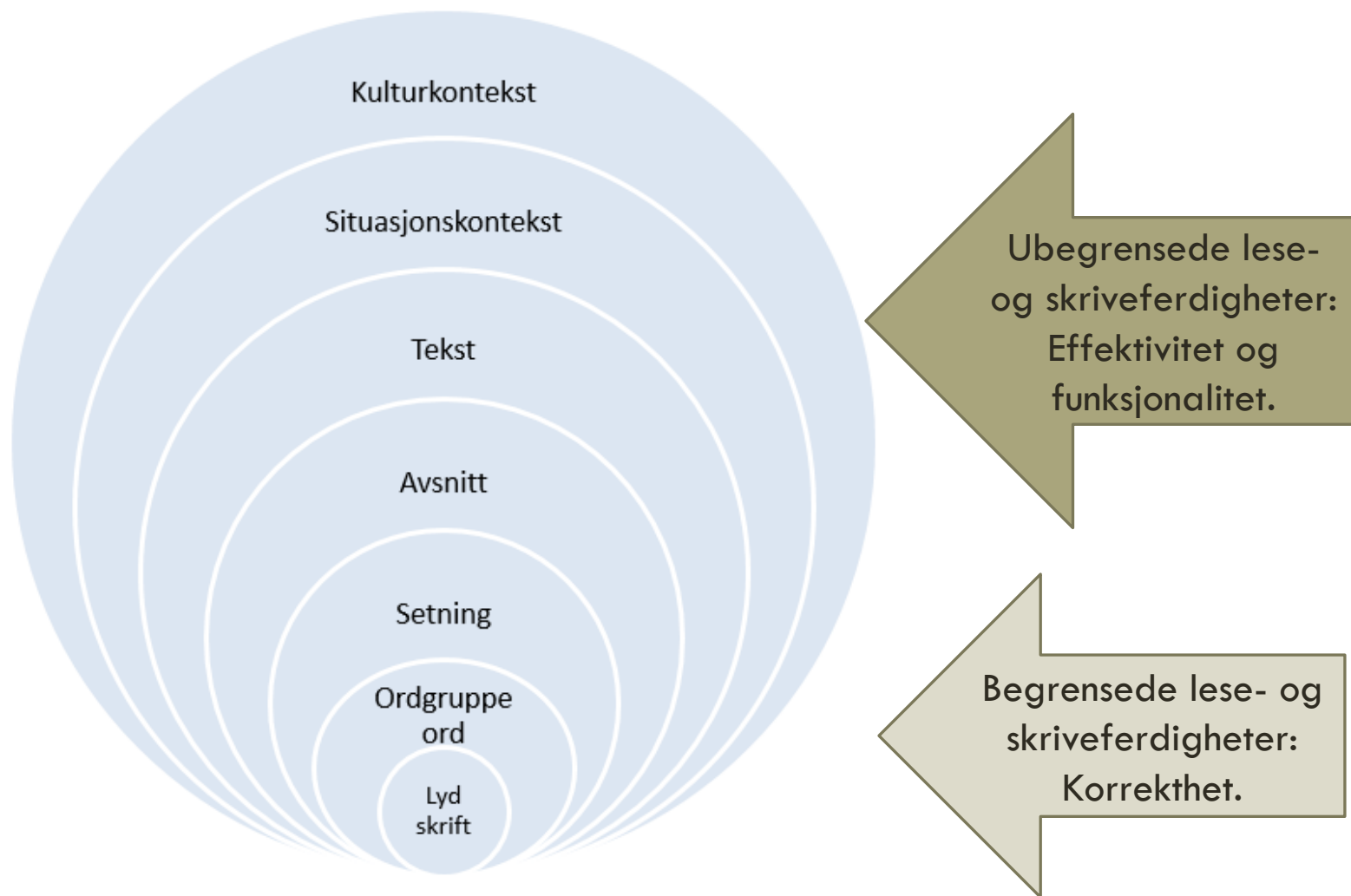
(Vygotkij, 2001; Mercer 2002; Gibbons 2006; Alexander 2008)

SPRÅKBASERT UNDERVISNING

- Kombinerer et dialogisk syn på undervisning og et funksjonelt syn på språk
- Ser språk som en ressurs for å skape mening, ikke et sett av regler
- Ser språk som et sentralt redskap for å mediere læring
- Språklæring skjer best mens eleven lærer fag, med fokus på språk i bruk
- Metaspråk, et språk om språk, er viktig i samtaler om tekster

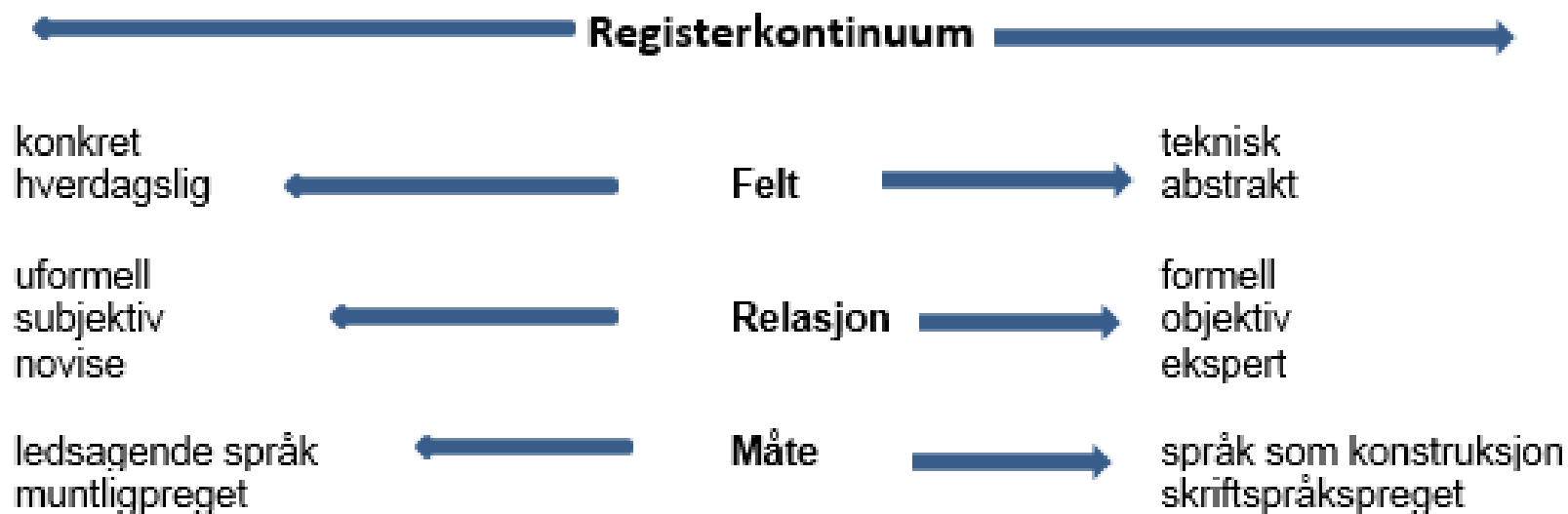
(Halliday, 2004; Derewianka, 2016; Mulvad, 2016)

FOKUS PÅ ULIKE LAG I TEKSTEN

Lagdelt modell for språk som tekst og kontekst (etter Derewianka, 2016)

UTVIKLING AV SPRÅKLIGE REGISTRE

Språkbrukssituasjonens tre kontinua (etter Østergaard, 2017)

«Den sitter fast i den.»

«Magneten tiltrekker seg metall.»

DE VANLIGSTE TEKSTTYPENE I SKOLEN

Fortellende

Gjenfortellende

Beskrivende

Forklarende

Instruerende

Argumenterende

(Kuyumcu, 2009)

Ulike typer tekster har ulike hensikt, oppbygning og språklige særtrekk.

Gjennom modellering og samtaler om tekster klassen leser og skriver sammen, blir dette gjort tydelig for alle elever.

SPRÅKLIG OPPMERKSOM UNDERVISNING

- Øke støtten heller enn senke kravene
- Inkludere elever i faglige fellesskap
- Bygge på elevenes språkferdigheter og bakgrunn
- Både faglige og språklige mål i all undervisning
- Følge prinsipper for andrespråklæring
- Variert stillasbygging for andrespråksinnlærere

(Cummins, 2016; Gibbons, 2016; Lucas & Villegas, 2008; Rose, 2016)

VARIERT STØTTE TIL ANDRESPRÅKSELEVER

Planlagt støtte (på forhånd)

Tidligere kunnskap og erfaring

Medierende tekster

Elevaktive oppgaver, rekkefølge på oppgaver

Organisering av elevene, differensiering

Varierte semiotiske systemer

Metaspråklig og metakognitiv bevissthet

Interaksjonell støtte (i samtalen)

Koble til tidligere erfaring

Ta i bruk elevbidrag, omformulere og utvide elevenes bidrag

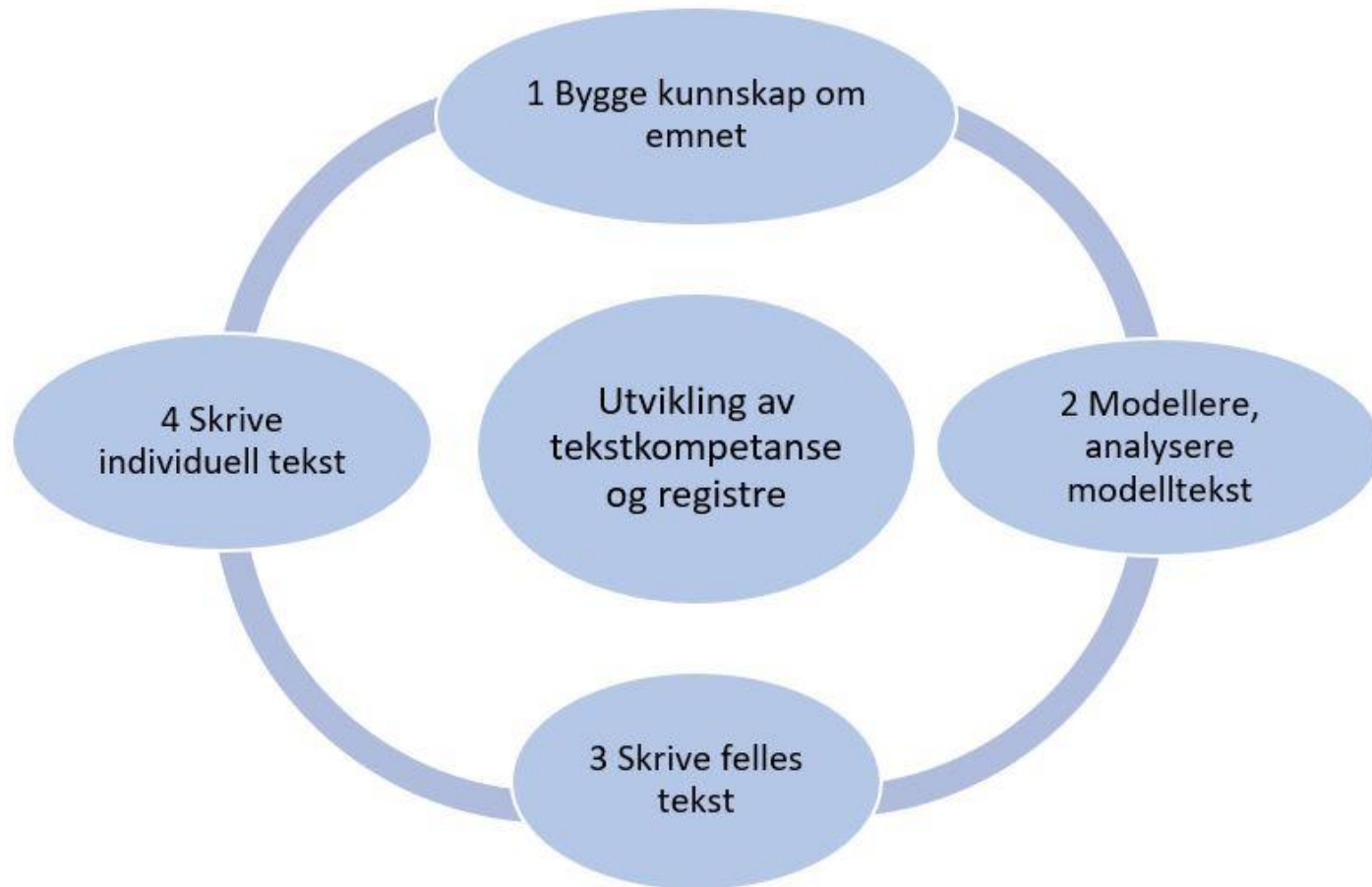
Oppmuntre og lokke fram svar

Be om utdyping av svar og gi elever økende ansvar for samtalen

Oppsummere og peke framover

Stillasbygging i praksis (Hammond og Gibbons, 2005)

SIRKELEN FOR UNDERVISNING OG LÆRING – SJANGERPEDAGOGIKKENS DIDAKTISKE MODELL

STEG 1: BYGGE KUNNSKAP OM EMNET

Grundig arbeid med forforståelse og ordforråd.

Variert tilnærming, bruke flere sanser (ekskursjon, opplevelser, eksperimenter, konkrete, eksempler, bilder, filmsnutter, snakke, lytte, lese, skrive, samtale).

Utvikle felles forståelse gjennom felles opplevelser og felles samtaler.

Systematisk arbeid med ord og begreper, oversikt over sentrale fagord.

Elevaktive oppgaver, forklare fagbegreper muntlig med egne ord.

STEG 2: ANALYSERE MODELLTEKST

Fokus på utvalgte kjennetegn ved én bestemt teksttype gjennom språklig oppmerksomme samtaler om modelltekster og skriverammer

Lærer kan lage modelltekst selv (enkel og avansert versjon ved behov), velge tekster fra læreverk eller velge autentiske tekster

Tydelige leseoppdrag, være språkdetektiv, studere typiske trekk

Flere små, konkrete oppgaver i par og grupper

Felles utforskende samtaler, mange spørsmål og mye støtte fra lærer

STEG 3: SKRIVE FELLESTEKST

Lærer(e) som ordstyrer og sekretær, elever foreslår innhold

Lærer stiller spørsmål, oppfordrer til deltagelse, bygger på elevens bidrag, bidrar til å oppnå enighet, spør hva som skal skrives

Forhandlinger om språklige valg og formuleringer

Eksplisitt kobling til tekster, plakater, skriverammer, tidligere samtaler osv.

Demonstrerer tekstredigering i praksis (flytte, stryke, utvide, variere språk)

Proessen er like viktig som produktet

BINDEORD

etterpå dagen etter
til slutt
da
etter en stund
så
samtidig
når
idet
tidligere
først
seinere
noen minutter seinere

INSTRUKSJON

Syfte: Talar om hur man gör något.

Struktur: Rubrik - "Målet"

Bakgrund till målet

Material i punktform

Metod i kronologisk ordning

Språkliga drag:

Deltagare: ingredienser
verktyg
redskap

Actionprocesser i imperativ på temaplats

Sätt...
Ställ...
Håll...
Lägg...

Eksempler

Overskrift

Innledning

eg, Kristin.

lillebror. min heter

pappa, en lillesøster og en
en min heter Sverre. Søsteren
søster.

Avsnitt 1

Jeg liker best å spise tapas. Det
kjøttkaker og kake.

Avsnitt 2

også glad i

Avsnitt 3

eg å lese bøker. Jeg er liker å gå på

Avslutning

INTERAKSJONELL STØTTE OG PLANLAGT STØTTE

Undervisningseksempel 1: Oppbygning av faktatekster (2. trinn)

Lærer: Husker dere at vi laget en fagtekst med avsnitt? Hva var det med **avsnitt?**

Elev: Hvert avsnitt handlet om forskjellige ting.

Lærer: Husker dere avsnittene i den teksten?

Kan du fortelle om familien til kua?	Hvordan ser kua ut?	Hvordan lever kua, oxen og kalven?
Hva spiser kua, oxen og kalven?	Hva kan vi få av kua og oxen?	

LÆRE ORD OG BEGREPER I KONTEKST

Undervisningseksempel 2: Fokus på fagord i fagtekster (2. trinn)

Lærer: Ja, maten til sauen er gress.

Elev: Maten heter **føde**.

Elev: Det er et rart ord.

Lærer: Hvorfor er det rart?

Elev: Fordi man føder barn.

Lærer: Ja, også heter maten føde.
Det ordet bruker vi når vi skal
beskrive hva dyr spiser.

Sauen spiser gress og blader.

Søyen får lammene sine om våren. Det kan ofte være kull på to lam.

Vi mennesker bruker ulla fra sauen til å lage garn. Vi får også kjøtt av lammet.

KUNNSKAP OM TEKSTER GJENNOM MODELLERING

Undervisningseksempel 3: struktur for argumenterende tekst (2. trinn)

Lærer: Kan man ha flere enn tre **argumenter**?

Elev: Ja.

Lærer: Ja. Det kan man. Kan man ha mindre enn tre argumenter? Kan man bare ha to?

Elever: Ja. Ja.

Lærer: Ja. Kanskje til og med bare ett argument?

Elev: Null.

Lærer: Nei da blir det jo ikke noen argumentasjon i det hele tatt. Da argumenterer vi ikke.

The diagram is a pink sticky note with the title 'ARGUMENTERE' at the top. Below the title is a subtitle: '- for å forklare og overbevise andre'. The main structure is a table with five rows, each representing a part of the text. The first row is 'Overskrift'. The second row is 'Hensikt'. The third row is 'Argument 1' with the note 'For det første' to its right. The fourth row is 'Argument 2' with the note 'For det andre' to its right. The fifth row is 'Argument 3' with the note 'For det tredje' to its right. The final row is 'Forskerkning av hensikt' with the note 'Derfor synes' to its right.

ARGUMENTERE	
- for å forklare og overbevise andre	
Overskrift	
Hensikt	
Argument 1	For det første
Argument 2	For det andre
Argument 3	For det tredje
Forskerkning av hensikt	Derfor synes

METASPRÅK SOM REDSKAP I EKSPLISITT OPPLÆRING

Undervisningseksempel 4: Objektivitet i faktatekster (4. trinn)

Lærer: Når du leser Gaia om dinosaurer, skriver forfatteren der hva han synes om de forskjellige dinosaurene? Sier han: Jeg synes T-rex er dødskul.

Elever: Nei.

Lærer: Han har ikke lov til det. Han er nødt til å være **objektiv**. Objektiv betyr at du skriver fakta uten å si så mye hva du mener selv.

REFLEKSJON OMKRING SPRÅKLIGE VALG I TEKSTER

Undervisningseksempel 5: Forbehold i faktatekster (4. trinn)

Lærer : Kan du lage en setning med ordet alltid, da?
(pause) Kan jeg si: Jeg har **alltid** stille elever i klasserommet? Kan jeg si det?

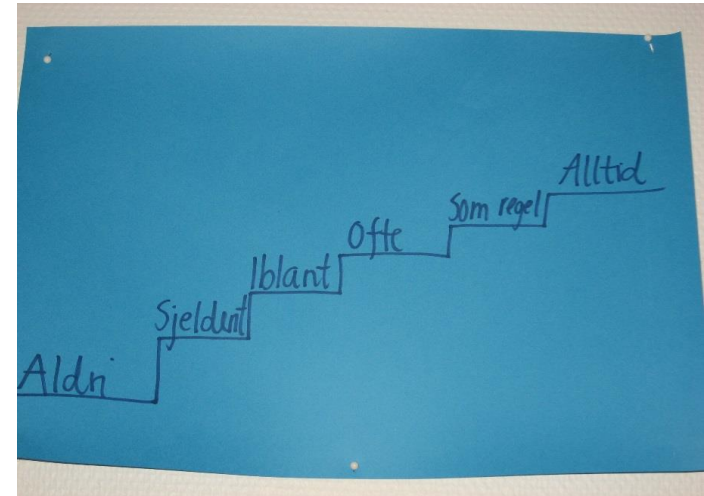
Elever: Nei!

Lærer : Nei (latter) Kan jeg si: Jeg har **som regel** ganske stille elever i klasserommet?

Lærer: Hunden får **alltid** tre valper, var det noen som skrev. Simon, hvorfor kunne du ikke skrive det?

Elev Simon: For plutselig kommer det fem.

Lærer Mai: Ja, plutselig kommer det fem. Plutselig kommer det én. **Hva kunne jeg ha skrevet i stedet?**

Pusle sammen
oppklippet tekst,
avsnitt el. setninger

DIFFERENSIERING VED HJELP AV ORGANISERING, MEDIERENDE TEKSTER OG OPPGAVER

Undervisningseksempel 6: Tekstbinding i forklarende tekst (5. trinn)

Elev: «I tillegg sender kroppen mer glukose med blodet» (lærer skriver)

Lærer: Neste lapp? Noe om blod eller glukose?

Elev: «Ettersom glukose er viktig næring for musklene,....» (lærer skriver)

Lærer: Hvor mange endringer har vi til nå? Tre?

Elev: Min passer: «En fjerde endring er at pulsen øker.»

Lærer: Flott.

Elev: Nå kommer min: «Med andre ord slår hjertet raskere,....»

ELEVENE HAR EN SETNING HVER OG DISKUTERER REKKEFØLGE MENS LÆREREN SKRIVER. FOKUS PÅ TEKSTBINDING I FORKLARENDE TEKST OM HORMONER

Undervisningseksempel 6: Tekstbinding i forklarende tekst (5. trinn)

Elev: «I tillegg sender kroppen mer glukose med blodet» (lærer skriver)

Lærer: Neste lapp? Noe om blod eller glukose?

Elev: «Ettersom glukose er viktig næring for musklene,...» (lærer skriver)

Lærer: Hvor mange endringer har vi til nå? Tre?

Elev: Min passer: «En fjerde endring er at pulsen øker.»

Lærer: Flott.

Elev: Nå kommer min: «Med andre ord slår hjertet raskere,...»

TILPASSET OPPLÆRING OG SÆRSKILT SPRÅKOPPLÆRING I ORDINÆR UNDERVISNING

Undervisningseksempel 7: Dialog med nyankommet elev (4. trinn)

Elev: Lærer, at **jeg skjønte ikke**. Fedra prøvde å forklare meg, men jeg skjønte ikke.

Lærer: Nei. Hva lurer du på da?

Elev: Jeg lurer på beskrevet.

Lærer: Beskrevet. Det er noe- (pause) Beskrevet betyr at de har skrevet noen ord så vi kan se for oss inne i hodet vårt hvordan ting ser ut. Uten at det er noen bilder. For eksempel her står det: *Bestemor bodde i en liten, rødmalt stue*. Stue er det samme som hus, på en måte. Hvordan tenker du inne i hodet ditt at huset til bestemor ser ut? Når du hører: Bestemor bodde i et lite, rødmalt hus. Hvilken farge tror du inne i hodet ditt at det er på huset til bestemor?

Elev: Rød.

Lærer: Ja, fordi det står rødmalt. Tror du det er stort eller lite?

Elev: Lite.

HOVEDTREKK VED UNDERVISNINGEN JEG OBSERVERTE

- Tydelig klasseledelse og godt samarbeid mellom lærer, tospråklig lærer og assistenter
- Både faglige og språklige mål
- Fokuserer på ord- og begrepsforståelse i kontekst
- Modellerer tekster gjennom felles samtaler
- Utvikler og bruker felles metaspråk som redskap
- Sammenheng og helhet i undervisningen
- Samarbeid på tvers av fag
- Anvender prinsipper som fremmer andrespråks-
elevers læring

UTVIKLINGSARBEID I SJANGERPEDAGOGIKK

- Opplevd behov for endring
- Støtte, interesse og deltagelse fra skoleledelsen
- Nedenfra-og-opp-tilnærming
- Frivillighet og oppfordring heller enn tvang
- Avsatt tid til kursing, refleksjon og erfaringsdeling
- Implementering over tid
- Lærer utviklet språklig oppmerksomhet

KVALITETER VED SPRÅKLIG OPPMERKSOM UNDERVISNING

- Sosiolingvistisk bevissthet om språk, kultur og identitet
- Et ressursyn på mangfold
- Et positivt syn på andrespråksinnlærere og deres foresatte
- Kunnskap om elevens språkbakgrunn og ferdigheter
- Kunnskap om fagspråk og fagtekster, kunnskap om andrespråklæring
- Kunnskap om og ferdigheter i stillasbygging

(Lucas & Villegas, 2011)

SJANGER- PEDAGOGIKK: ET EKSEMPEL PÅ TRANSFORMATIV PEDAGOGIKK

En synlig og utjevneende pedagogikk som har som mål å myndiggjøre elever gjennom refleksjon, kritisk tenkning og verdsetting av mangfold.

Gjennom lærerstyrte samtaler får alle elever innsikt i og støtte til å delta i felles læringsprosesser slik at klassen utvikler felles kunnskap.

Målet er å skape aktive, selvstendige og deltagende medborgere.

(Bernstein, 2000; Cummins, 2000)

SJANGER- PEDAGOGIKK OG ANDRESPRÅKS- ELEVER

Sjangerpedagogikk gir mulighet for langsiktig arbeid i alle fag med ubegrensede lese- og skriveferdigheter:

- Å kunne lese og skrive selvstendig
- Å kunne lese og skrive stadig mer komplekse tekster
- Å kunne lese og skrive analytisk
- Å kunne lese kritisk for å evaluere og stadig utvide sitt ordforråd
- Å kunne bruke nødvendige strategier og ferdigheter for å lese og skrive med bestemte hensikter

(Derewianka, 2019)

LITTERATUR

Gibbons, P. (2016). *Styrk sproget, styrk læringen: Sproglig udvikling og stilladsering i flersprogede klasserum* (2. utg.). Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Haugli, H. (2020). *Støttende skriveundervisning i sproklig heterogene klasser. En studie av sjangerpedagogisk undervisning på barnetrinnet*. (Phd). Universitetet i Oslo.
<https://www.duo.uio.no/handle/10852/83408>

Horverak, M. O. & Torvatn, A. C. (Red.). (2020). *Støttende skriveundervisning. Innføring i sjangerpedagogikk for lærere*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Johansson, B. & Sandell Ring, A. (2015). *Lad sproget bære* (2. utg.). Aschehoug A/S.

Maagerø, E. (2015). Den strenge samtalen. Tekstsamtalen i sjangerpedagogikken. I H. Christensen & R. I. S. Stokke (red.) *Samtalens didaktiske muligheter* (s. 25-50). Oslo: Gyldendahl akademisk.

Rose, D. (2016). Demokratisering i klasseværelset. I M. V. Christensen (Red.), *Genrepædagogik og andre nye veje i læse- og skriveundervisningen* (s. 15-34). København: Hans Reitzels Forlag.

Sigsgaard, A.-V. M. (2013). Fælles konstruktion: Stilladserende tale i skriveundervisningen. I S. Madsbjerg & K. Friis (Red.), *Skrivelyst i fagene* (s. 174–193). København: Dansk psykologisk forlag.

FILMER OG ARTIKLER TILGJENGELIG PÅ NETT

Korte filmer om sjangerpedagogikk fra Sølystskolen

<http://www.filmkompagniet.dk/#/genrepaedagogik-i-praksis>

Film om den språklige dimensjon i alle fag fra Sølystskolen

<http://www.filmkompagniet.dk/#/den-sproglige-dimension>

Britt Johansson forelesning om sjangerpedagogikk

<https://www.youtube.com/watch?v=0D9W68LtzQw>

Genrepedagogik i sfi-undervisningen (voksenopplæring)

<https://www.lr.se/inspiration/lasa/bloggar/ivana-eklund/2017-02-13-genrepedagogik-i-sfi-undervisningen>

Hammond, J. (2012). Mundtlig sprogudvikling som en bro til literacy: Stilladsering af læring hos australske elever med engelsk som andetsprog.

http://www.videnomlaesning.dk/media/1634/videnom_12_3.pdf

Mulvad, R. (2016). Sprogbaseret pædagogik. Genrepedagogik.

<https://tidsskrift.dk/spr/article/view/102783>

Viden om læsning nr 13, 2013: Kære genre - hvem er du?

https://videnomlaesning.dk/media/1880/videnomlaesning_13.pdf

Takk for meg!
Hanne Haugli
hanneha4@online.no

